

अर्थ

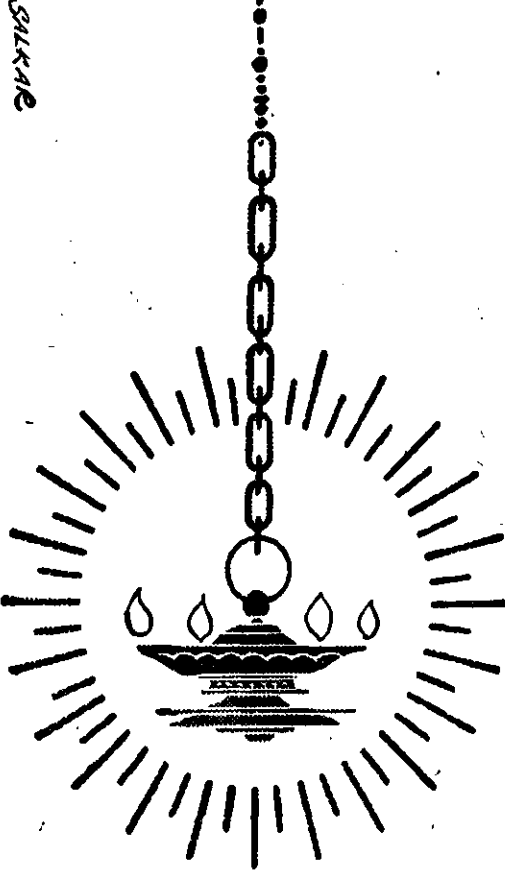
“अर्थ एव प्रधानः” इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति।
—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष ३३

पुणे, बुधवार ६ सप्टेंबर, १९६७

अंक १७

SHAKAR

पन्नास वर्षापूर्वी, राष्ट्रनेते,
साहित्यसम्राट, श्री. न. चिं. तथा तात्यासाहेब केळकर
यांनी ४ सप्टेंबर, १९१७ साली या बँकेचे बीजारोपण केले.
कै. तात्यासाहेबांसह कै. ल. व. भोपटकर, कै. प्रा. वा. गो. काळे
व डॉ. धनंजयराव गाडगीळ
आदी समाजसेवक व अर्थशास्त्रज्ञांनी
आजवर आत्मीयतेने या बँकेचे संगोपन व संवर्धन करून
तिला प्रतिष्ठा प्राप्त करून दिल्याने
त्या लहानशा बीजाचे आज एका विशाल वृक्षांत रूपांतर झाले असून
त्याच्या शाखांनी जिल्हांतील सर्व परिसर व्यापला आहे.
इतकेच नव्हे तर टेवी संचनालयाच्या बाबतीत
जिल्हा सहकारी बँकांत,
भारतांत ती एक अपेसर बँक आहे.
सहकारी समृद्ध संघराज्याचे, राष्ट्रनेत्यांचे स्वप्न साकार व्हावे
यासाठी सेवाभावनेने,
सहकाराची ज्योत सदैव सतेज तेवत ठेवण्यासाठी
प्रयत्नशील राहण्याचे आश्वासन देतांना आनंद होत आहे.

ना. स. मोहोळ म. मो. देशमुख
अध्यक्ष कार्यकारी संचालक

सहकाराची ज्योत सदैव सतेज तेवो.

पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक मर्यादित, पुणे

विविध माहिती

केरळसाठी तांदुळाची आयात—केरळ राज्यात तांदुळाची तीव्र टंचाई भासत आहे. ती दूर करण्यासाठी भारत सरकार परदेशांकडून ४२ हजार टन तांदुळाची आयात त्वरेने करण्याच्या खटपटीत आहे. हा तांदूळ थायलँड, स्पेन आणि संयुक्त अरब प्रजासत्ताक ह्या देशांकडून आयात करण्यात येणार आहे. येत्या काही आठवड्यांतच तांदूळ भारताच्या बंदरात पोचेल.

अक्षतावरील संक्रांत टळली— विवाह समारंभाचे वेळी बधूवरांवर अक्षता टाकण्यात येतात, त्यासाठी तांदुळाचा उपयोग करण्यास बंदी करण्यात यावी, अशी श्री. ए. डी. मणी ह्यांनी लोकसभेत सूचना केली, ती सरकारने फेटाळून लावली. प्रत्येक विवाहाचे वेळी दोन किलो तांदूळ अशा कारणासाठी लागतो, असे श्री. मणी ह्यांचे म्हणणे होते.

एअर होस्टेस हांग्यास दक्षिण भारतीय मुलींचा अनुस्वाह— विमानात एअर होस्टेसचे काम करण्यासाठी दक्षिण भारतातील तरुणी पुढे येत नाहीत. देखण्या, सुशिक्षित मुलींना वास्तविक हे काम आकर्षक वाटायला हवे. दरमहा १,००० रुपये पगार मिळून शिवाय जगभर मोफत प्रवासाच्या सवलती त्यांना मिळतात. एअर इंडियामध्ये भारताच्या इतर सर्व विभागांतील एअर होस्टेसेस आहेत; दक्षिण भारतातील मात्र जवळ जवळ नाहीतच.

शस्त्रक्रिया थोड्या; खर्च फार— महाराष्ट्र सरकारच्या कुटुंबनियोजन योजनेत काम करणाऱ्यांपैकी सुमारे १,६०० लोकांना कामावरून कमी करण्यात येणार आहे. कारण, ह्या पगारी लोकांचे हातून समाधानकारक काम झाले नाही. वार्षिक ७० लक्ष रुपयांच्या खर्चाचे मानाने प्रत्यक्ष काम फारच थोडे झाले. संततिप्रतिबंधक शस्त्रक्रियेसाठी लोकांना प्रवृत्त करून प्रत्येक शस्त्रक्रियेमागे त्याची प्रेरणा देणाऱ्यांना १० रुपये मिळू शकतील; त्यांचे उत्पन्न पगारापेक्षा ज्यास्त होऊ शकेल.

सुताची सहकारी गिरणी—श्रीरामपूर-चित्तळी रस्त्यावर भारतामधील पहिली सुताची सहकारी गिरणी उभारण्यात आली आहे. कापूस पिकविणाऱ्या शेतकऱ्यांनी ती उभारण्यात पुढाकार घेतलेला आहे. गिरणीला कोयनेचा वीजपुरवठा करण्याची खास व्यवस्था करण्यात आली आहे. गिरणीसाठी दरसाल ३० हजार क्विंटल कापूस लागेल.

सीलोनच्या पोलाद कारखान्याचा विस्तार—सीलोनच्या पोलाद कारखान्याचा विस्तार करण्याचा विचार सरकारतर्फे चालू आहे. विस्ताराच्या योजनेसाठी १.५ कोटी रुपये लागणार आहेत. विस्ताराचे काम पार पाडण्यासाठी सीलोनच्या सरकारने भारताकडे सहकार्याची मागणी केली आहे. त्यासंबंधीच्या वाटाघाटी चालू आहेत.

'इंडिया टाइम्स'चे प्रकाशन—उत्तर अमेरिकेतील हिंदी लोकांनी 'इंडिया टाइम्स' ह्या नावाचे एक पाक्षिक प्रसिद्ध करण्यास प्रारंभ केला आहे. त्याचा पहिला अंक २० जुलै १९६७ रोजी प्रसिद्ध झाला. पाक्षिक कॅनडामधील टोरंटो येथे काढण्यात आले आहे. भारतामधील घडामोडींची व अमेरिकेतील हिंदी लोकांच्या हालचालीची माहिती देणे हा पाक्षिकाचा मुख्य उद्देश आहे.

युगोस्लाव्हिआकडून बोटींची खरेदी—भारत युगोस्लाव्हिआकडून ५ मॉलवाहू बोटी खरेदी करणार आहे. भारतामधील लोखंडाचे खनिज स्वतःच्या बोटीतून परदेशी पाठविता यावे म्हणून हा सौदा करण्यात येत आहे. भांडवली मालाची आयात करता यावी म्हणून भारताने युगोस्लाव्हिआशी पतीवर आयात करण्याचा करार केलेला आहे.

हिंदी बोलपटांची उसनवारी—लाहोर येथील 'पाकिस्तान टाइम्स' ह्या वृत्तपत्राने पाकिस्तानमधील चित्रनिर्मित्यांवर कडक टीका केली आहे. पाकिस्तानात तयार झालेले चित्रपट पश्चिम आशियात अगर आफ्रिकेत यशस्वी होत नाहीत. कारण, पाकिस्तानी चित्रपटात हिंदी चित्रपटांतून भरपूर उसनवारी केलेली असते. हे हिंदी चित्रपट आधीच दाखविले गेलेले असल्याने पाकिस्तानी चित्रपट साहजिकच सपशेल पडतात.

जर्मन रेल्वे मार्गाची स्पर्धा—पश्चिम जर्मनीमध्ये रेल्वेगाड्या, बसगाड्या आणि विमाने ह्यांच्यात अधिकाधिक प्रवासी मिळविण्यासाठी जोराची स्पर्धा चालू आहे. रेल्वेचे व्यवस्थापक दर तासाला २०० मैल प्रवास करणाऱ्या आगगाड्या चालू करण्याच्या खटपटीत आहेत. अशा गाड्यांसाठी लागणाऱ्या एंजिनाचा नमुना तयार करण्यात आला आहे.

खाऱ्या पाण्यापासून गोडे पाणी—कॅलिफोर्नियातील सॅन डिगो ह्या ठिकाणी समुद्राच्या खाऱ्या पाण्यापासून गोडे पाणी बनविणारी नवीन प्रकारची यंत्रसामग्री बसविण्यात आली आहे. तिच्या साहाय्याने गोडे पाणी बनविण्याच्या प्रक्रियेच्या खर्चात बरीच बचत करणे शक्य होणार आहे. दररोज १० लाख गॅलन गोडे पाणी ही यंत्रसामग्री तयार करू शकते.

जागतिक बँकेने दिलेली कर्जे—जागतिक बँकेच्या व्यवहाराचे ३० जून, १९६७ अखेरचे पत्रक प्रसिद्ध झाले आहे. त्यावरून असे दिसते की, १९६६-६७ सालात बँकेने ८७.७ कोटी डॉलर्सची कर्जे दिली आणि आपल्या भांडवलात ४२.३ कोटी डॉलर्सची भर घातली. ह्याच अवधीत बँकेने ३५ अविक्तित देशांना कर्जे दिली.

दोनच विमानांची खरेदी—एअर इंडिया कॉर्पोरेशनने नव्या प्रकारची दोन जंबो विमाने खरेदी करण्याचे ठरविले आहे. प्रथम अशा प्रकारची ४ विमाने घेण्यात यावयाची होती. परंतु परदेशीय चलनाचा तुटवडा आढवा आला. १९७१ मध्ये मिळू शकणाऱ्या ह्या दोन विमानांची किंमत ४८.२ कोटी रुपये आहे.

★ अर्थ ★

बुधवार, ६ सप्टेंबर, १९६७

संस्थापक :
प्रा. वामन गोविंद काळे
संपादक :
श्रीपाद वामन काळे

‘ बंद ’चे गंभीर आर्थिक परिणाम

गेल्या महिन्यात पश्चिम बंगालमध्ये एक दिवसाचा हरताळ पाळण्यात आला. ह्या हरताळामुळे झालेल्या नुकसानीची कल्पना पुढे दिलेल्या आकडेवार माहितीवरून येईल. पश्चिम बंगालमधील वार्षिक औद्योगिक उत्पादनाची किंमत १३०० कोटी रुपयांच्या जवळपास आहे. ह्या हिशेबाप्रमाणे एका दिवसाच्या औद्योगिक उत्पादनाची किंमत ५ कोटी रुपये होते. हरताळामुळे इतके उत्पन्न बुडाले. राज्यातील नोंद केल्या गेलेल्या कारखान्यांची संख्या ५ हजार आहे. त्या सर्वांत मिळून ९१५ कोटी रुपयांचे भांडवल गुंतलेले आहे. कामगार संघटनांतून संघटित झालेल्या कामगारांची संख्या ८ लाखांच्या घरात आहे. त्यांना पगार व वेतनापोटी दरसाल १७२ कोटी रुपये यावे लागतात. हे कामगार जर एक दिवस घरी बसले तर त्यांचे ५० लाख रुपयांचे नुकसान होते. औद्योगिक उत्पादनात एका दिवसाचा जरी खंड पडला तरी किती जबर नुकसान होते ते तागाच्या उद्योगधंद्यावरून लक्षात येते. तागाच्या गिरण्यांची चक्रे एक दिवस थंडावली तर ३,८०० टन माल कमी तयार होतो. तागाच्या पदार्थांच्या निर्यातीने भारताला अत्यावश्यक परदेशीय हुंडणावळ मिळत असते हे ध्यानात घेतले म्हणजे ‘ बंद ’मुळे झालेल्या नुकसानीचे गांभीर्य स्पष्ट होते. निर्यातीसाठी ३,८०० टन तागाचा माल कमी उपलब्ध झाल्यास ६५ लाख रुपयांचे परदेशीय चलन बुडते. रासायनिक कारखान्यांतील एका दिवसाचे उत्पादन न झाल्यामुळे ७५ लाख रुपयांची खोटा लागते. उद्योगधंद्यांप्रमाणेच रेल्वेच्या उत्पन्नावरही वाईट परिणाम झाला. रेल्वे वाहतुकीत व्यत्यय आल्यामुळे अनेक प्रकारांनी नुकसान होत असते.

प्रवाशांच्या व मालाच्या वाहतुकीने होणारे उत्पन्न तर बुडतेच पण अनेक रेल्वे नोकरांना इच्छा असूनही कामावर जाता येत नाही. तथापि त्यांचे वेतन यावेच लागते. कामावर असलेल्या नोकरांना घरी जाता येत नाही; म्हणून त्यांना जादा मुशाहिरा यावा लागतो. नाशवंत माल अडून राहिल्यामुळे निकामी होतो. त्याबद्दल नुकसानभरपाई यावी लागते. पश्चिम बंगालमधील रेल्वे वाहतूक एक दिवस बंद पडल्यामुळे सुमारे १ कोटी रुपयांची हानी झाली. कलकत्त्यामधील हावडा आणि सिआलटा ह्या स्टेशनांवरून रोज ४७९ उपनगरी गाड्या आणि ११० मुख्य मार्गावरील गाड्या जा-ये करीत असतात. गाड्या बंद पडल्यामुळे

सुमारे ५ लाख लोकांची वर्दळ थंडावली आणि त्यांच्या दैनंदिन जीवनात विस्कळितपणा उत्पन्न झाला. मालाच्या वाहतुकीच्या बाबतीतही अशीच कठीण परिस्थिती उद्भवली. कलकत्ता व त्याचा औद्योगिक परिसर ह्या भागांत रोज अंदाजे ५,००० मालवाहू डबे धावत असतात. ह्या आकड्यात बंदरातील मालवाहू डब्यांचाही समावेश आहे. मालाच्या वाहतुकीत अन्नधान्याची वाहतूकही धरलेली आहे. अन्नधान्याच्या वाहतुकीसाठी ७०० मालडब्यांचा रोज उपयोग करण्यात येतो. रेल्वेवरील हरताळामुळे अन्नधान्याची वाहतूक अर्थातच बंद पडली. हरताळाची झळ बंदरापर्यंत पोचलेली होती त्यामुळे बंदरांतील कामगारांचे ३ लाख, २० हजार तास वाया गेले. ह्याचा प्रत्यक्ष परिणाम असा झाला की, ३० हजार टन माल हाताळणे अशक्य झाले. त्यापैकी ६ हजार टन अन्नधान्य होते. वाहतुकीच्या अभावी अडून पडलेले हे धान्य सर्वच बंगालसाठी होते असे नाही. परंतु त्यातील निम्मे तरी धान्य बंगालमधील लोकांसाठीच उपलब्ध होणार होते.

जागतिक बँकेने कर्जाचा हात आखडता घेतला

गरीब देशांना मदत देण्याच्या बाबतीत जागतिक बँकेने आपला हात आखडता घेण्याचे ठरविलेले दिसते. बँक आपल्या वार्षिक उत्पन्नापैकी अर्धी रक्कम इंटरनॅशनल डेव्हलपमेंट संघटनेला देत असे. ही पद्धत १९६४ सालापासून सुरू करण्यात आली. अशा रीतीने गेल्या तीन वर्षांत २० कोटी डॉलर्सची रक्कम संघटनेकडे कर्ज देण्यासाठी बदला करण्यात आली आहे. परंतु ह्या वर्षी सवलतीच्या दराने कर्जे देण्यासाठी बँकेकडून अवधी १० कोटी डॉलर्सची रक्कम संघटनेच्या हवाली करण्यात येणार आहे. वास्तविक ह्या वर्षी म्हणजे ३० जून १९६४ अखेर संपलेल्या वर्षी बँकेला १७ कोटी डॉलर्स वाटण्यासाठी देता आले असते. बँकेच्या आजवरच्या परिपाठाप्रमाणे ह्यापैकी ८.५ कोटी डॉलर्स रक्कम संघटनेकडे जावयास पाहिजे होती. अविकसित देशांचा विकास साधण्यासाठी सवलतीच्या अटीवर कर्जे देण्यासाठी ह्या रकमेचा उपयोग संघटना करीत आली आहे. अशा कर्जावर व्याज आकारण्यात येत नाही आणि त्यांच्या परतफेडीची मुदत ५० वर्षांची असते. दुर्दैवाने संघटनेकडे जमा होणाऱ्या पैशाचे उगम ह्या वर्षीच नेमके आटले आहेत. येत्या तीन वर्षांसाठी आखावयाच्या कार्यक्रमाबाबत ह्या देशांत मतैक्य होऊ शकले नाही.

अॅग्रिकल्चरल फायनॅन्स कॉर्पोरेशनची स्थापना

हिंदी बँकिंग कंपन्यांनी अॅग्रिकल्चरल फायनॅन्स कॉर्पोरेशन नावाची एक नवीन संस्था स्थापन केली आहे. शेतकऱ्यांना अल्प व मध्यम मुदतीची कर्जे पुरविणे हा ह्या संस्थेचा हेतू आहे. संस्थेसंबंधी काढलेल्या पत्रकात पुढीलप्रमाणे माहिती देण्यात आली आहे. कॉर्पोरेशनचे अधिकृत भांडवल १०० कोटी रुपयांचे असेल. त्यापैकी प्रत्येकी १०,००० रुपयांचे एक लाख भाग तूर्त विक्रीस काढण्यात येतील. ह्या भागांवर सध्या प्रत्येकी ५ हजार रुपये प्रारंभी द्यावे लागतील. कॉर्पोरेशनच्या बोर्ड ऑफ मॅनेज-मेंटला जशी जरूर भासेल त्याप्रमाणे उरलेल्या ५ हजार रुपयांची मागणी करण्यात येईल. विक्रीला काढलेले भांडवल फक्त शेड्यूल्ड बँकांनाच भरणे करण्याची परवानगी राहिल. ३१ डिसेंबर १९६६ रोजी ह्या बँकांच्या भारतात असलेल्या ठेवीच्या प्रमाणात त्यांना भागभांडवलात हिस्सा देण्यात येईल. कॉर्पोरेशनचे उद्देश असे आहेत :—(१) बियाणांच्या उत्पादनासाठी चालविण्यात येणाऱ्या शेती केंद्रांना मध्यम व अल्प मुदतीची कर्जे देणे. (२) शेतीच्या यांत्रिकीकरणासाठी मध्यम मुदतीची कर्जे देणे. (३) शेतीच्या उत्पादनाचा, शेतमालावर संस्करण करणाऱ्या उद्योगधंद्यांशी मिलाफ घडवून आणण्यासाठी पैसा उपलब्ध करून देणे. (४) माल साठविण्यासाठी लागणारी गुदाभे बांधण्यासाठी पैसा पुरविणे. (५) शेतीच्या मालाच्या वाहतुकीसाठी लागणारा पैसा पुरविणे. (६) शेतीच्या मालापासून माल बनविण्याच्या उद्योगधंद्यांना मदत करणे. (७) त्यांचे आधुनिकीकरण करण्यास साह्य करणे. (८) नियंत्रित बाजारपेठांची उभारणी करणे. (९) अन्नपदार्थांचे उत्पादन करणाऱ्या कोंबड्या पाळण्यासारख्या इतर व्यवसायांना आर्थिक साह्य करणे; शेतीस सहायक उपधंद्यांत डुकरे पाळणे, मासे पकडणे इत्यादींचा समावेश आहे. (१०) सत पुरविणाऱ्या संस्थांसारख्या

संघटनांमार्फत अल्प मुदतीची कर्जे देणे. (११) पंपांच्या स्वरेदीसाठी, लिफ्ट इरिगेशनसाठी, नलिकाकूप खोदण्यासाठी, जमिनीची पातळी सारखी करण्यासाठी, विहिरी खोदण्यासाठी व अशाच स्वरूपाच्या इतर कामांसाठी मध्यम मुदतीची कर्जे देणे. (१२) पिकावरील कीड मारण्यासाठी कर्जे देणे आणि कीडनाशक औषधे तयार करणाऱ्या कंपन्यांना भांडवल पुरविणे. कॉर्पोरेशनची कचेरी मुंबई शहरात ठेवण्यात येणार आहे.

भारतामधील शेतीचे उत्पादन त्वरित वाढविण्याची गरज सर्वमान्य झालेली आहे. तथापि ह्या कामासाठी शेतीचा विकास घडवून आणण्याची तातडीची गरज आहे. शेतीच्या विकासासाठी लागणारा पैसा पुरविण्याच्या कामी व्यापारीबँका दाखवावा तितका उत्साह दाखवित नाहीत, अशी टीका अलीकडे जोराने करण्यात येत होती. ह्या टीकेला उत्तर म्हणून इंडियन बँक्स असोसिएशनने वरील प्रकारची एखादी संघटना स्थापन करण्याचे ठरविले होते. ह्या निर्णयास अनुसरून कॉर्पोरेशनची उभारणी करण्यात आली आहे. भारत सरकारने तीन वर्षापूर्वी रिझर्व्ह बँकेच्या आधिपत्याखाली अॅग्रिकल्चरल फायनॅन्स कॉर्पोरेशनची स्थापना केली होती. परंतु ह्या कॉर्पोरेशनने फारशी प्रगती केली नाही असे आढळून आले. शेतीचा विकास करण्याच्या कार्यात सहकारी संघटनाही हातभार लावीत आहेत. परंतु, ह्या संघटनांना अनेक प्रकारच्या अडचणींना तोंड द्यावे लागते.

उद्योगपतींची जपानला भेट

फेडरेशन ऑफ इंडियन चॅम्बर्स ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रीजचे अध्यक्ष, श्री. एल. एन. जैन ह्यांच्या नेतृत्वाखाली सात उद्योगपतींचे एक शिष्टमंडळ जपानला जाण्यासाठी ११ सप्टेंबर रोजी येथून निघेल. हिंदी-जपानी व्यापाराची वृद्धी आणि त्यात विविधता आणणे, हा त्या भेटीचा उद्देश आहे. शिष्टमंडळात श्री. शंतनुराव किलोस्करांचा समावेश आहे.

स्थापना
१९४५

वैश्य को-ऑपरेटिव्ह बँक लि.

टेलिफोन नं.
३५६५०२

७, तात्या धारपुरे पथ, मुंबई-४.

- (१) बचत खाते :—व्याजाचा दर : दरसाल दर शे. रु. ४ = ००
- (२) खास बचत योजना :—घरी बसून पैसे भरता येतात
- (३) कायम ठेवीवरील व्याजाचे आकर्षक दर
- (४) महाराष्ट्र, म्हैसूर आणि गुजरात राज्यांतील प्रमुख शहरांवर डिमांड ड्राफ्ट उपलब्ध

खेळते भांडवल सुमारे १३ लाख रुपये

अधिक माहितीसाठी अवश्य भेटा :—

वा. य. वेलीकर
असि. मॅनेजर

पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक मर्यादित

सुवर्णमहोत्सवाचे निमित्ताने सिंहावलोकन

लेखक : श्री. पं. शं. शेळके

बँकेची स्थापना.

१९२० च्या राष्ट्रीय आंदोलनातील राष्ट्रनेते व साहित्य सम्राट कै. श्री. तात्यासाहेब केळकर यांनी पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेची भांडवल उभारणी केली. पहिल्या महायुद्धाच्या आखिरीचा काळ तो! मंदीची लाट पसरत होती. इतर ठिकाणची गोष्ट तर राहोच, पण खुद्द पुण्यात २ बँका बंद झाल्या होत्या. त्यामुळे सर्वसामान्य जनतेचा बँकिंग व्यवसायावरील विश्वास उतरणीला लागला होता. अशा परिस्थितीतही या बँकेची उभारणी कै. तात्यासाहेब केळकर व त्यांचे सहकारी ४ सप्टेंबर १९१७ रोजी करू शकले. यावरून हे स्पष्ट होत आहे की या नेत्यांच्या नेतृत्वावर, त्यांच्या शुद्ध व निष्कलंक चारित्र्यावर जनतेचा अमाप विश्वास होता. याचे साक्षात प्रतीक म्हणजे ही बँक. संकटे काही एकटी येत नाहीत असे म्हणतात हे काही खोटे नाही. बँक रजिस्टर करण्याकरिता आवश्यक शेअरभांडवल तर जमा होत होते. पण त्याच सुमारास पुण्याला प्लेगच्या साथीने पछाडले व लोक पुणे सोडून जाऊ लागले. परंतु या जनसेवकांच्या दुर्दम्य आशावादाला तोड नव्हती. अशाही परिस्थितीत त्यांनी बँक रजिस्टर करून एका लहानशा जागेत दोन कर्मचाऱ्यांसह या बँकेची स्थापना केली. आज या संस्थेस ५० वर्षे होत आहेत. १९१७ साली या संस्थेचे बीजारोपण झाले. आज या संस्थेचा सुवर्ण महोत्सव साजरा होत आहे. ही अत्यंत आनंदाची गोष्ट आहे.

संगोपन आणि संवर्धन

स्वातंत्र्यप्राप्तीपूर्वीच्या काळात पुण्यातील मध्यमवर्गीय, सुशिक्षित व प्रतिष्ठित समाजात या बँकेला अत्यंत मानाचे स्थान होते. ही बँक म्हणजे पुणे शहर व जिल्ह्यातील ग्रामीण समाज यांना सांधणारा दुवाच होता. बँकेच्या प्रारंभापासूनच राजकारणात व सामाजिक जीवनात ज्यांनी आपल्या त्यागांनी व सेवेने जनजीवनात एक आदराचे स्थान प्राप्त केले होते असे दे. भ. तात्यासाहेब केळकर, श्री. आण्णासाहेब भोपटकर, श्री. दा. वि. गोखले, प्रा. वा. गो. काळे, श्री. बापूसाहेब गुप्ते, श्री. धोंडूमामा साठे, श्री. काकासाहेब गाडगीळ, श्री. दा. वा. पोतदार, श्री. रावबहादूर ठुबे व नियोजनमंडळाचे उपाध्यक्ष डॉ. ध. रा. गाडगीळ, आदी महनीय व्यक्तींचे मार्गदर्शन सौभाग्याने लाभले व आजवर आत्मियतेने त्यांनी या बँकेचे संगोपन व संवर्धन करून तिला प्रतिष्ठा प्राप्त करून दिली. म्हणूनच त्या लहानशा बीजाचे आज एका विशाल वृक्षात रूपांतर झाले असून त्याच्या शाखांनी जिल्ह्याचा सर्व परिसर व्यापला आहे. इतकेच नव्हे तर

ठेवी संचनालयाचे बाबतीत, पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक, ही भारतातील अग्रेसर म्हणून लौकिकास प्राप्त झाली आहे.

लहान ग्रामीण घटकांना मानाचे स्थान

या जिल्ह्याचा परिसर १५५० गावांचा असून भिमा, मुळा-मुठा, इंद्रायणी व घोड या जगवाहिन्यांनी पोसलेला आहे. एका बाजूला सह्याद्रीची अभेद्य भिंत असल्याने १८ इंचांपासून १७० इंचांपर्यन्त पावसाची विविध दर्शने आढळून येतात. त्यामुळे जिल्ह्यातील आर्थिक परिस्थितीत तफावत आढळून येते. असे असले तरी या जिल्ह्यातील कार्यकर्त्यांची हिंमत हिमालयासारखी असल्याने अमर्यादित उत्साहाने त्यांनी सहकाराची कास धरून या जिल्ह्याचा विकास करण्याची प्रतिज्ञा केली आहे. माननीयांचे धुरीणत्व वा आशीर्वाद आरंभासच लाभले असल्याने त्यांचा उत्साह द्विगुणीत होणे स्वाभाविकच आहे. पुणे जिल्ह्यातील सहकारी चळवळ समाजातील दुबळ्या घटकांचे सामर्थ्य वाढवून त्याची ऐत वाढविणे हा सहकारी चळवळीचा जो प्रधान उद्देश आहे, त्याच्या सिद्धीसाठी आज बद्धपरिकर झालेली आढळून येत आहे. अर्थव्यवस्थेतील लहान ग्रामीण घटकांना सहकाराद्वारे मानाचे स्थान मिळाले पाहिजे अशी बँकेचे विद्यमान अध्यक्ष श्री. मामासाहेब मोहोळ, उपाध्यक्ष श्री. अण्णासाहेब मगर व त्यांचे सहकारी श्री. शिवाजीराव काळे, श्री. सा. मा. सातकर, श्री. शंकरराव भेलके, श्री. भुगुटराव काकडे, श्री. बापूसाहेब घुले, श्री. शेळके आदींची निष्ठा असल्याने ते त्या दृष्टीने कार्यप्रवीण असल्याचे जिल्ह्यातील सहकारी प्रगतीकडे दृष्टिके केली असता आपणांस सहज आढळून येईल. पुणे जिल्ह्यातील सहकारी क्षेत्रांत स्पर्धा असावी पण तिला शत्रुत्वाची झळ लागू नये अशी या कार्यकर्त्यांची मनोमन भावना आहे. सहकारी चळवळीचा तोंडावळा केवळ सहकारी असून चालणार नाही, तर त्यातील कामाची रीत व नीती ही सहकारी हवी. या दृष्टीनेच दलित व शोषित समाजास सहकारी संघटनेचा अधिकाधिक लाभ मिळावा म्हणून ते कार्यतत्पर आहेत. स्वार्थसाधू सामुदायिक हिताबाबत विचार करण्याची त्यांची दृष्टी ही सरोवरच समाजवादी समाजरचनेचा मूलभूत पाया आहे. एका विशिष्ट ध्येयाने महात्माजींनी स्वराज्य मिळविले. स्वातंत्र्य मिळाले. पण महात्मा गांधी यांना जे स्वातंत्र्य अभिप्रेत होते ते प्रत्यक्षात अवतरण्यासाठी सहकार्यांच्या भावनेने, प्रामाणिकपणाने, निष्ठेने कार्यरत राहून लोकशाही रुजविण्यासाठी सहकारी तत्त्वाचा प्रसार करणे हा आपला धर्म मानून या जिल्ह्यातील सहकारी कार्यकर्ते सतत कार्य करतील असा विश्वास वाटतो.

शेतकऱ्यांच्या आर्थिक परिस्थितीचे परिवर्तन करणारी व देशाची आर्थिक शक्ति वाढवणारी अशी ही सहकारशक्ती आहे. स्वराज्य हे सर्वांच्या सुखासाठी व स्वास्थ्यासाठी आहे. अर्थहीन समाज अर्थपूर्ण होत आहे. तो सहकारी संघटनेनेच !

आज पुणे जिल्ह्यातील प्रत्येक गाव हा सहकारी चळवळीने व्यापलेला आहे. त्यामुळेच जिल्ह्यातील आर्थिक चित्र बदलत आहे. समृद्धीच्या छटा त्यावर उमटू लागल्या आहेत.

सहकारी चळवळीचे केंद्र

पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक ही या सहकारी चळवळीच्या हालचालीचे एकमेव केंद्र आहे. आज तिच्या २९ शाखा व ५ पे-ऑफीसेस आहेत. शेतकऱ्याला सत्वर अर्थ साहाय्य लाभावे हे उद्दिष्ट ध्यानात ठेवूनच हा शाखाविस्तार करण्यात आला आहे. ५० वर्षांपूर्वी स्थापन झालेल्या या बँकेची सभासद संख्या आज ४६०८ व्यक्ति सभासद असून १८०२ सहकारी संस्था तिला संलग्न आहेत. या बँकेचे वसूल भाग भांडवल ७६.८९ लक्ष रुपये असून गंगाजळी व अन्य संचितनिधी यांची रक्कम रु. ३५.०४ लक्ष रुपये आहे. या बँकेच्या एकूण ठेवी ७॥ कोटींच्या वर असून भारतातील जिल्हा सहकारी बँकांत हा एक उच्चांक आहे. चालू वर्षात बँकेने २ कोटी ४२ लक्ष रुपयांची कर्जे दिली. जिल्ह्यातील सर्व सहकारी संस्थांना अचूक वेळी अर्थ साहाय्य करून त्यांचे जीवन समृद्ध करण्याचे कार्य ही बँक करित आहे. या जिल्ह्यात ३ सहकारी साखरकारखाने असून चौथा या बँकेचे उपाध्यक्ष श्री. अण्णासाहेब मगर यांच्या अखिरत प्रयत्नाने हवेली तालुक्यात लवकरच आकार घेणार आहे. आज जिल्ह्यात २२ खरेदी-विक्री संघ काम करित असून त्यांचे भाग-भांडवल २५ लक्ष रुपयांचे आहे. महाराष्ट्राच्या एकाधिकार धान्य खरेदी कार्यक्रमात या संघांनी महनीय कार्य करून महाराष्ट्रात आघाडीवर आहेत. पत आणि वाणिज्य यांचा सुयोग्य सुमेळ या संस्थांच्या कार्यपद्धतीत आढळून येत आहे. विशेषतः पुणे जिल्हा खरेदी-विक्री संघाचे कार्य प्रशंसनीय आहे. याशिवाय या जिल्ह्यात १ भातगिरणी, २ तेल गिरण्या, ३ गूळ व सांडसरी गिरण्या अशा १० प्रक्रिया संस्था आहेत. या जिल्ह्यांतील सहकारी ग्राहक भांडारांचे जाळे हे कार्य अनुकरणीय करेल असेच आहे. ग्राहक भांडाराचे कार्य सहकारी संस्थेद्वारे व्हावे ही मूळ कल्पना अर्थशास्त्रज्ञ डॉ. थ. रा. गाडगीळ यांनी दुसऱ्या महायुद्धाच्या वेळी प्रतिपादून ती त्या वेळी यशस्वी रीत्या अमलांत आणली. त्यामुळेच सहकारी ग्राहक भांडारे यशस्वी कार्य करून जनसेवेद्वारे समाजात विश्वासाचे स्थान प्राप्त करू शकतात हे सिद्ध झाल्याने चिनी आक्रमणाच्या वेळी भारत सरकारने या संघटनांना जोरात चालना दिली. यामुळे आज या जिल्ह्यात ८२ सहकारी ग्राहक संस्थांनी आपला पसारा मांडलेला दिसत असून त्यांची विक्री २ कोटींहून जास्त आहे. जिल्ह्यातील घरबांधणी संस्था,

औद्योगिक बसाहती, दूध सोसायट्या, मच्छीमारी संस्था, नागरी बँका, आदि सर्व संस्थांना या बँकेच्या सहकार्याने आपापल्या क्षेत्रांत कार्य करण्यास आवश्यक तो वाव मिळत असल्याने त्या प्रगतिपथावर आहेत.

दमदार नेतृत्व

शेतकऱ्यांना सावकाराच्या तावडीतून मुक्त करण्यासाठी सहकारी चळवळीचा उगम झाला पण आज तिचे स्वरूप तेवढ्यासाठीच मर्यादित नाही. किंबहुना कर्ज पुरवठा करणे एवढेच कार्य सहकारी चळवळीचे राहिले नाही. जीवनावश्यक सर्व क्षेत्रांत त्याचप्रमाणे औद्योगिक व उत्पादन क्षेत्रांत सहकाराचे जाळे विणण्यात येत असून समाजपुरुषाचा समतोल विकास साधण्याचा प्रयत्न होत आहे. सहकारी चळवळीत ग्रामीण भाग अग्रेसर आहे. सहकारी चळवळ वाढते आहे. समृद्धीचे नवीन चित्र दिसत आहे. सहकारी अर्थक्षेत्र वाढल्यास राष्ट्रीय विकास योजनांस नवीन कळाटणी मिळेल. अर्थात यासाठी आवश्यक असलेले दमदार नेतृत्व तिला लाभावयास हवे. ते नेतृत्व श्री. मामासाहेब मोहोळ व त्यांचे जिल्ह्यात विखुरलेले इतर कार्यकर्ते यांच्या स्वरूपात लाभल्याने सहकाराने साधणारे अश्रुहीन आर्थिक परिवर्तन या जिल्ह्यात घडत असल्याचे आढळून येईल. या नेत्यांच्या आकांक्षा व ध्येयधोरणे कार्यान्वित करून खेडोपाडी विखुरलेल्या शोषित व दलित समाजास सहकारी संघटनेचा लाभ होऊन त्याची उन्नती व्हावी म्हणून त्यांची योग्य ती अंमलबजावणी करण्याचे कार्य करण्याची परंपरा सांप्रतचे कार्यकारी व कार्यदक्ष संचालक श्री. म. मो. देशमुख हे योग्य रीतीने करत असल्याने समृद्ध संघराज्याचे स्वप्न या जिल्ह्यात सत्वर साकार होण्यास फारसा अवधी न लागता सर्व समाजास सुखी व संपन्न करून ही बँक 'सत्फलाय सहकारिता' हे तिचे अंगीकृत उद्दिष्ट गाठण्यास यशस्वी होवो, हीच आजच्या सुवर्ण महोत्सवाच्या शुभ प्रसंगी इच्छा.

उत्तर प्रदेशाचे अर्थमंत्री रिझर्व्ह बँकेला फक्त हिंदीमध्येच लिहिणार

“रिझर्व्ह बँकेला माझी हिंदीमध्ये लिहिलेली पत्रे स्वीकारण्यास भाग पाडेन; नाहीतर माझ्या जागेचा मी राजीनामा देईन. २ ऑक्टोबरपासून माझे खाते फक्त हिंदीमधून व्यवहार करील; इतर कोणत्याही भाषेत मी रिझर्व्ह बँकेशी पत्रव्यवहार करणार नाही. फक्त इंग्रजीमधूनच पत्रे पाठवावीत; इंग्रजी पत्रावरोबर त्यांचे हिंदी भाषांतर धाडले, तर इंग्रजी पत्रच अधिकृत मानले जाईल, असे रिझर्व्ह बँकेने कळविले होते. परंतु असे भाषांतर पाठविण्याचा प्रश्नच उपस्थित होणार नाही; कारण मुळातच हिंदी भाषेत लिहिलेलेच पत्र पाठविले जाईल.” असे उत्तरप्रदेशचे अर्थमंत्री श्री. रामस्वरूप वर्मा ह्यांनी जाहीर केले आहे.

पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक लि. संक्षिप्त माहिती

अध्यक्ष

मा. ना. स. तथा मामासाहेब मोहोळ

प्रमुख कार्यकारी अधिकारी

श्री. मधुकर मोहिनीराज देशमुख

बी. एस्सी., एल्एल. बी.

कै. न. चिं. केळकर, कै. ल. ब. भोपटकर, प्रा. शं. रा. भागवत, कै. न. वि. गाडगीळ, कै. प्रा. वा. मो. काळे, डॉ. ध. रा. गाडगीळ, इत्यादी मान्यवर व्यक्तींनी या बँकेचा कारभार आस्थेने, आत्मीयतेने केलेला आहे. बँकेने गेल्या ५० वर्षांत केलेल्या प्रगतीचे बोलके आकडे खालीलप्रमाणे आहेत.

अनु.	तपशील	पहिले वर्ष (आकडे रुपयांचे)	पंचविसावे वर्ष	सुवर्ण महोत्सवी वर्ष (५० वे)
१)	सभासद	१३७	२,८७४	६,१४०
२)	वसूल भाग-भांडवल	१०,८००	३,९०,७००	७६,८८,५५०
३)	एकूण निधी	१००	३,४८,६८०	३५,३९,६२१
४)	ठेवी	३९,२००	५४,७६,२७३	६,४०,०१,२९४
५)	पीक कर्ज	४९,५००	१६,२४,०००	३,६९,६८,१८८
६)	सेळते भांडवल	५०,१००	६०,१७,६००	८,३२,९३,६९६
७)	निव्वळ नफा	३५५	३५,००७	७,४२,५५६
८)	शाखा	—	७	३४

रेडिओवरील जाहिरातींचे दर जाहीर झाले

१ नोव्हेंबरपासून ऑल इंडिया रेडिओच्या मुंबई-पुणे-नागपूर केन्द्रांवरून जाहिराती ध्वनिक्षेपित करण्यास प्रारंभ होणार आहे. ३० शब्दांच्या १५ सेकंदांच्या जाहिरातीस रविवारी जास्तीत जास्त लोक ऐकतात त्या वेळी ८० रुपये, मध्यम गर्दीच्या वेळी ५० रुपये आणि इतर वेळी २० रुपये, असा आकार पडेल. इतर दिवशी हाच आकार अनुक्रमे ५० रुपये, २७ रुपये आणि १५ रुपये असा राहील. ३० सेकंदांच्या आणि एक मिनिटाच्या जाहिरातींचे दरही प्रसिद्ध झाले आहेत.

शनिवारी दुपारी २-३० ते ३-३० च्या दरम्यान १०% जादा आकार पडेल. कार्यक्रमात सास वेळेसाठी आणि ठराविक जागेसाठी २५% जादा आकार घेतला जाईल. वार्षिक आकाराची बेरीज ४९,९९९ रु. झाली, तर जाहिरातदाराला ०%, त्यापुढील ९९,९९९ रुपयांपर्यंतच्या धंद्याला २% त्यापुढील १,४९,९९९ रुपयांच्या धंद्याला ३% आणि १,५०,००० रुपयांवरील धंद्याला ४% डिस्काँट मिळेल. ऑल इंडिया रेडिओच्या संबंधित खात्याने मान्यता दिलेल्या जाहिरातदार एजन्सीजना १५% कमिशन मिळेल.

केरळमधील नव्या जलविद्युत्केंद्राचे उद्घाटन

हिंदी संघराज्यात केरळ हे राज्य सर्वांत छोटे आहे. पण त्यामधील लोकसंख्या मात्र दाट आहे. अर्थात तेथील रोजगारीच्या संधीही मर्यादित आहेत. रोजगारीच्या संधी वाढविण्यासाठी उद्योगधंद्यांची वाढ करणे आवश्यक आहे. उद्योगधंद्यांच्या वाढीसाठी औद्योगिक कारखान्यांना लागणारी शक्ती सुलभतेने उपलब्ध व्हावी लागते. त्या दृष्टीने केरळ राज्यातील साबरीगिरी जलविद्युत्केंद्राची उभारणी अर्थपूर्ण आहे. ह्या केंद्राच्या उभारणीमुळे राज्यातील विजेची निर्मिती एकदम दुप्पट झाली आहे. पूर्वी ती २०० मेगॅवॅटपेक्षाही कमी होती. केरळमध्ये विजेचा पुरवठा हंगामानुसार कमीअधिक होत असतो. आता विजेच्या पुरवठ्यात वाढ झाल्यामुळे पुरवठा अधिक नियमितपणे करता येऊ लागेल, आणि नवीन उद्योगधंद्यांची स्थापना करणे सुलभ जाईल. ह्या केंद्रामुळे शेतीला अधिक प्रमाणात पाणीपुरवठा करणे साधणार आहे. विजेचा उपयोग करून ३० हजार अधिक एकरांत भातशेती नव्याने चालू करता येईल. साबरीगिरी जलविद्युत्केंद्राचे एक खास वैशिष्ट्य आहे. भारतामधील सर्वांत कमी लांबी असलेल्या दोन नद्यांचा उपयोग ह्या केंद्रासाठी करण्यात आला आहे. केंद्राची सर्व योजना हिंदी एंजिनियरानीच आखली आणि तिची अंमलबजावणीही त्यांनीच केली. तथापि, ह्या केंद्रासाठी जवळ-जवळ सर्व भांडवल अमेरिकेने पुरविलेले आहे. त्याशिवाय केंद्रासाठी लागणाऱ्या यंत्रसामग्रीच्या खरेदीसाठी अमेरिकेने १५-१५ कोटी रुपयांचे परदेशी चलनातील कर्ज दिलेले आहे. २१ कोटी रुपये रकम पी. एल. ४८० मदतीच्या फंडातून देण्यात आलेली आहे.

तागाच्या गिरण्यांची पीछेहाट : निर्यातीत घट

हिंदमधील तागाच्या गिरण्यांची अलीकडे पीछेहाट होऊ लागली आहे. कच्च्या मालाच्या किंमती आणि पक्क्या मालाच्या किंमती ह्यांच्यात फार मोठी तफावत पडल्यामुळे गिरण्यांना दरमहा १.५ कोटी रुपयांचे नुकसान सोसावे लागत आहे. इंडियन ज्यूट मिल्स असोसिएशनचे अध्यक्ष श्री सिंघानेआ ह्या-संबंधी बोलताना म्हणाले की, ह्या परिस्थितीमुळे गिरण्यांचे भांडवल घटत चालले आहे, आणि धंद्याच्या भवितव्याविषयी चिंता वाढू लागली आहे. गेल्या वर्षाच्या अवधीत गिरण्यांना एकसारखा तोटा सोसावा लागला. त्यामुळे त्या चालविणे परवडे-नासे झाले. ह्याच कारणासाठी आणखी काही गिरण्या बंद पड-ण्याच्या मार्गावर आहेत. भारतामधून निर्यात केला जाणारा तागाचा माल जागतिक बाजारपेठेच्या स्पर्धेत कसा टिकवून धरावा हा खरा प्रश्न आहे. तो सोडविल्याशिवाय तागाच्या धंद्याला ऊर्जितावस्था येणे कठीण आहे. हिंदी मालाला पाकिस्तानमधून निर्यात झालेल्या मालाशी आणि कृत्रिम रीतीने बनविण्यात

आलेल्या मालाशी टक्कर द्यावी लागते. तसे पाहिले तर माल सुरक्षितपणे पाठविण्याच्या कामी ताग फार उपयुक्त असून स्वस्तही आहे. परंतु प्रत्यक्ष विक्रीच्या वेळी त्याची किंमत वाढत असल्यामुळे ती महाग पडते. भारताने तागाच्या मालावर जबर निर्यात कर बसविला असल्यामुळे पाकिस्तानच्या मालाशी तो टिकाव धरू शकत नाही. शिवाय अलीकडे तागाच्या मालाची मागणी इतकी कमी झाली आहे की पोत्याच्या बारदानांच्या एकूण उत्पादनापैकी ४० टक्के मालच सध्या निर्यात करण्यात येत आहे. त्यातही ६० टक्के माल रुपयाच्या चलनाच्या देशांना निर्यात करण्यात येतो.

टेलिव्हिजनच्या साहित्याचे उत्पादन

टेलिव्हिजनचे साहित्य तयार करण्यासाठी लागणारे तांत्रिक ज्ञान युगोस्लाव्हिआने भारताला मोफत देण्याची तयारी दाख-विली आहे. भारत, युगोस्लाव्हिआ आणि अरब प्रजासत्ताक ह्यांच्या औद्योगिक सहकार्याची देवाणघेवाण करण्याबद्दल बोलणी चालू होती. त्या बोलण्यातून वरील उपक्रम सिद्ध होणार आहे. तिन्ही देशांपैकी फक्त युगोस्लाव्हिआतच टेलि-व्हिजनची यंत्रसामग्री तयार करण्यात येते. त्या देशात टेलिव्हि-जनची संपूर्ण यंत्रसामग्री तयार होऊ शकते. युगोस्लाव्हिआचे टेलिव्हिजनचे वार्षिक उत्पादन ३ लाख सेटसूचे आहे. अरब प्रजासत्ताक दुसऱ्या देशांकडून आयात केलेल्या सुट्या भागांचा उपयोग करून टेलिव्हिजन सेटसूची जुळणी करतो. यंत्रसामग्री-च्या भागांचे स्वतंत्र उत्पादन फार करीत नाही.

संततिप्रतिबंधक शस्त्रक्रियेची सक्ती

तीनपेक्षा जास्त अपत्ये झालेल्या पुरुषांवर संततिप्रतिबंधक शस्त्रक्रिया सक्तीने करण्याचा कायदा करावा, असा भारत सर-कारचा विचार आहे. दोन वगळून बाकी सर्व राज्यांच्या मुख्य मंत्र्यांनी त्याला आपला पाठिंबा व्यक्त केला आहे.

अमेरिकन विधवा स्त्रीने भारतासाठी १० टन तांदूळ जमवून पाठविला

भारतामधील अन्नान्न दशेची वर्णने ऐकून सॅटा बारबरा (कॅलिफोर्निया, अमेरिका) येथील मिसेस लुई इव्हॅन्स ह्या विधवा स्त्रीने स्थानिक शेतकऱ्यांकडून तांदळाच्या देणग्या एकटीने मिळवून दहा टन तांदूळ जमा केले. एका शिपिंग कंपनीला त्याची भारताकडे मोफत वहातूक करण्यास प्रवृत्त केले. १६ सप्टेंबर रोजी हा तांदूळ भारतात उतरवून घेतला जाईल, ते समक्ष पाहाण्यासाठी मिसेस इव्हॅन्स ह्या विमानाने येथे येणार आहेत.

श्री. गंगाधर सिद्रामप्पा कुचन

चेअरमन, सोलापूर जिल्हा औद्योगिक सहकारी बँक लि.

जन्मदिनांक १५ नोव्हेंबर, १९३४ रोजी. मूळ घराणे आंध्र प्रांतातील तेलंगण विभागातील. १००-१२५ वर्षांपूर्वी धंद्यानिमित्त लगतच्या महाराष्ट्र राज्यातील सोलापूर येथे पूर्वज आले. तेलगू भाषिक. हातमागाचा धंदा. शिक्षण मॅट्रिक पर्यंत झाले. १९५३ साली मॅट्रिक झाल्यानंतर सामाजिक कार्यात प्रवेश. १९५६ साली पूर्व भागातील एकमेव अशा पद्मशाली शिक्षणसंस्थेच्या जनरल सेक्रेटरीची जबाबदारी स्वीकारली. सतत १० वर्षे त्या पदावर राहून कार्य केले. कारकीर्दीत ३५० मुलांमुलींची कुचन हायस्कूलची प्रगती १,४०० मुलामुलींच्या पर्यंत वाढविली. नारायणराव कुचन प्राथमिक शाळेची स्थापना करून ८०० मुलांच्या शिक्षणाची सोय केली. भूदेवीबाई कटकम बालक मंदिराची स्थापना केली. शिक्षणसंस्थेच्या स्थानावर जंगम मालमत्तेत सुमारे रु. ३ लाखांची भर घालण्यात प्रामुख्याने भाग घेतला. इ. स. १९६१ साली गांधी विणकर कॉलनीच्या सहकारी संस्थेच्या चेअरमनपदाची प्रथम जबाबदारी उचलली. १९६२ साली सोलापूर जिल्हा विणकर सहकारी फेडरेशनचे चेअरमन म्हणून निवड झाली. त्याच वर्षी त्या संस्थेच्या कॅलेंडरिंग-ब्लिचिंग-प्रोसेसिंग प्लँटच्या कामाला सुरुवात केली. सोलापूर जिल्हा औद्योगिक सहकारी बँकेचे डायरेक्टर, पश्चिम महाराष्ट्र मध्यवर्ती विणकर सहकारी संस्थेचे डायरेक्टर, वगैरे अनेक सहकारी संस्थांच्यावर निवड झाली. त्या त्या संस्थेच्या कार्यात आपल्यापरीने जबाबदारी उचलली. १९६४ साली सोलापूर जिल्हा औद्योगिक सहकारी बँकेचे चेअरमन म्हणून निवड झाली; गेल्या तीन वर्षांच्या कारकीर्दीत हातमाग, यंत्रमाग विणकर संस्था, लेबर कॉन्ट्रॅक्ट संस्था वगैरेच्या वाढीमध्ये मोठा भाग घेतला. शिवाय, सोलापूर नागरी औद्योगिक सहकारी बँक, यशवंत सहकारी सूतगिरणी, सोलापूर जिल्हा लेबर कॉन्ट्रॅक्ट सोसायटीज फेडरेशन, सहकारी रुग्णालय, वगैरेसारख्या मध्यवर्ती संस्थांची स्थापना करून त्या कार्यवाहीत आणल्या. एक कोटीच्या सोलापूर

सहकारी सूतगिरणीच्या उभारणीची प्रमुख सूत्रे हाती घेऊन दीड वर्षांच्या कालावधीत सूतउत्पादनापर्यंतचे कार्य पूर्ण केले. सध्या त्या गिरणीत तिन्ही पाळ्यांतून तलम सुताचे उत्पादन समाधानकारकपणे चालू आहे.

तीन वर्षांच्या कालावधीत बँकेचे शेअर भांडवल रु. ११.८२ लाखांवरून रु. ३९.१२ लाखांपर्यंत, एकूण सेव्हते भांडवल रु. ६३.११ लाखांवरून रु. १६५.०६ लाखांपर्यंत, निव्वळ नफा रु. १.३४ लाखांवरून रु. ३००.०७ लाखांपर्यंत नेऊन प्रगती साधली. महाराष्ट्र राज्यातील इतर जिल्ह्यांमधील औद्योगिक सहकारी संस्थांना भरपूर भांडवलाची उपलब्धता व्हावी व त्यांचा विकास घडवा म्हणून सोलापूर बँकेचे कार्यक्षेत्र पुणे रिजनमधील सातारा, सांगली, कोल्हापूर, पुणे, सातारा, अहमदनगर व मराठवाडा रिजनमधील उस्मानाबाद जिल्हा येथपर्यंत वाढवून तिला 'रिजनल बँकेचा' दर्जा प्राप्त करून देण्याची योजना हाती घेतली आहे. त्यास त्या सर्व जिल्ह्यांतील प्रमुख कार्यकर्त्यांनी हार्दिक व सक्रिय पाठिंबा दर्शविल्याने त्याच्या प्राथमिक अम्मलबजावणीच्या कामास सुरुवात केली आहे. महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँकेचे डायरेक्टर असल्याने त्या बँकेच्या वतीने, नागपूर विणकर सहकारी सूतगिरणीच्या डायरेक्टर बोर्डावर गेल्या तीन वर्षांपासून आहेत. त्याच्या उभारणीत विशेष भाग घेत आहेत. सध्या सोलापूर जिल्हा औद्योगिक बँक, यशवंत सहकारी सूतगिरणी, सहकारी रुग्णालय, आणि सोलापूर डिस्ट्रिक्ट लेबर सोसायटीज् को-ऑप. फेडरेशनचे चेअरमन आहेत. तसेच सोलापूर सहकारी सूतगिरणी, सोलापूर नागरी औद्योगिक सहकारी बँक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँकेचे डायरेक्टर आणि सोलापूर जिल्हा परिषदेच्या सहकार व बांधकाम समितीचे सदस्य, महाराष्ट्र राज्य हातमाग विणकर संघाचे जनरल सेक्रेटरी, वगैरे अनेक संस्थांवर काम करीत आहेत. याशिवाय सामाजिक व शैक्षणिक कार्यातदेखील ते हिरीरीने भाग घेत असतात. जिल्ह्यातील अनेक कार्यकर्त्यांच्या सहकार्यांमुळे व श्री. मल्लप्पणा पुल्ली, श्री. व्यंकप्पणा कोटा, श्री. आमदार रामकृष्णपंत बेत वकील, ह्यांच्या मार्गदर्शनामुळे हे सर्व कार्य घडून येत असल्याचे ते कुतज्ञापूर्वक उल्लेख करीत असतात. शेती व्यवसायाच्या खालोखाल औद्योगिक व्यवसायाकडे सरकारने लक्ष द्यावे व शेतीच्या विकासाचे कार्य सहकाराच्या माध्यमातून व्हावे याकरिता महाराष्ट्र सरकार व राज्यातील कार्यकर्ते मंडळींनी मनापासून प्रयत्न करावेत; तरच भारताच्या सर्वांगीण विकासाच्या कामी हातभार लावता येईल. महाराष्ट्राचे नव्हे तर भारताचे थोर अर्थशास्त्रज्ञ मा. डॉ. धनंजयराव ऊर्फ नानासाहेब गाडगीळ यांच्या नियोजनमंडळाच्या कार्यक्रमाच्या यशस्वितेकामी झटून एकदिलाने त्यांचे हात बळकट करण्याची अवघड कामगिरी विशेषेकरून महाराष्ट्र राज्यातील सहकारी कार्यकर्त्यांवर येऊन पडली आहे, असे त्यांचे ठाम मत आहे.

युरोपमधील बुद्धिवंतांना अमेरिकेचे आकर्षण

युरोपच्या सामाजिक बाजारपेठेत सामील झालेल्या देशांतील बुद्धिवंतांना अमेरिकेत मिळणाऱ्या लह पगाराचे जबरदस्त आकर्षण वाटत आहे. ह्यासंबंधी प्रसिद्ध करण्यात आलेले आकडे उद्बोधक आहेत. १९५६ ते १९६३ ह्या कालांत वरील देशांतून ३४,५७२ इंजिनिरांनी आणि शास्त्रज्ञांनी अमेरिकेचा आश्रय घेतला. भरगच्च पगाराच्या लालसेने युरोपमधून १५,२४८ तंत्रज्ञांनी अमेरिका गाठली. कॅनडातून ८,५१५, आशियातून ४,११४ आणि दक्षिण अमेरिकेतून २,८०८ लोकांनी अमेरिकेत नोकऱ्या पत्करल्या. १९६३नंतर ब्रिटनमधून अमेरिकेत जाणाऱ्या बुद्धिवंतांची संख्या अधिकच वाढत चालली आहे. १९६४-६५ सालात ब्रिटनमध्ये शिक्षण घेतलेल्या पदार्थ विज्ञानाच्या शास्त्रज्ञांपैकी ३५ टक्के आणि डॉक्टरांपैकी व जीवशास्त्रज्ञांपैकी ४० टक्के लोकांनी अमेरिकेला प्रयाण केले असावे असा अंदाज आहे.

पश्चिम जर्मनीकडून एंजिनांची खरेदी

हिंदी रेल्वे मार्गावर वापरण्यासाठी पश्चिम जर्मनीमधील एका कारखान्याकडे ८ डिझेल हॅड्रोलिक रेल्वे एंजिनांची मागणी नोंदविण्यात आली आहे. रुंद रुळावर धावणाऱ्या ह्या रेल्वे एंजिनांची अश्वशक्ती २,५०० असून त्यात श्री. सुरी ह्या हिंदी एंजिनिराने लावलेल्या एका शोधाचा उपयोग करण्यात येणार आहे. पश्चिम जर्मनीत ह्या शोधाचा उपयोग ६५० अश्वशक्तीच्या रेल्वे एंजिनात करण्यात आला आहे. अधिक शक्तीच्या एंजिनात हा शोध आता प्रयोगादाखल वापरण्यात येणार आहे. संकल्पित एंजिने मालवाहू अगर उतारूच्या गाड्या ओढू शकतील. मालवाहू गाड्यांचा वेग दर तासाला ८० किलोमीटर्स राहू शकेल आणि उतारूच्या गाड्यांचा वेग दर तासाला १२० किलोमीटर्सपर्यंत राहू शकेल. एंजिने यशस्वी झाल्यास त्यांचे उत्पादन देशातच करण्यात येईल.

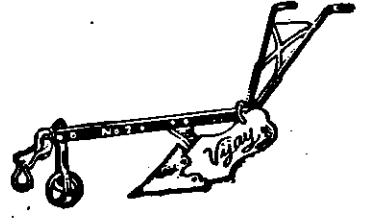
गोव्यामधील लोकप्रिय मद्य 'फेनी'

गोव्यात 'फेनी' ह्या नावाने ओळखले जाणारे देशी मद्य फार लोकप्रिय होऊ लागले आहे. पोर्तुगीज अंमल जारी होता त्या वेळी ह्या दारूच्या उत्पादनाला उत्तेजन देण्यात येत नसे. कारण पोर्तुगालमध्ये तयार झालेल्या दारूच्या विक्रीला सरकारला हुकमी बाजारपेठ मिळवून घ्यावयाची होती. गोवा हिंदी संघराज्यात आल्यापासून ह्या दारूचे उत्पादन वाढू लागले. १९६४-६५ सालात दारूवरील अबकारी कराचे उत्पन्न ६ लाख रुपये झाले. १९६५-६६ सालांत ह्या उत्पन्नाचा आकडा एकदम २३ लाखांपर्यंत आला. १९६७-६८ सालात २६ लाख रुपयांचे उत्पन्न होईल असा अंदाज आहे. गोवा मुक्त होण्यापूर्वी 'फेनी'चे गुत्ते फक्त ग्रामीण भागांतच असत. सध्या १८ परवानेदार ह्या दारूचे उत्पादन करीत असतात.

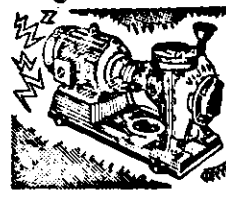
महाराष्ट्र सरकारने
तगाईवर मंजूर केलेले

“विजय” नांगर

वापरा. ४, ६ व ८ ब्रॅली
फाळ व सुटे भाग

तसेच विजय सॅट्रिफ्युगल पंप्स

विजय पंपिंग सेट

३ हो. पे. - २.३३

५ हो. पे. - २.५३

७ हो. पे. - २.७३

९ हो. पे. - २.९३

११ हो. पे. - ३.१३

१३ हो. पे. - ३.३३

१५ हो. पे. - ३.५३

१७ हो. पे. - ३.७३

१९ हो. पे. - ३.९३

२१ हो. पे. - ४.१३

२३ हो. पे. - ४.३३

२५ हो. पे. - ४.५३

२७ हो. पे. - ४.७३

२९ हो. पे. - ४.९३

३१ हो. पे. - ५.१३

३३ हो. पे. - ५.३३

३५ हो. पे. - ५.५३

३७ हो. पे. - ५.७३

३९ हो. पे. - ५.९३

४१ हो. पे. - ६.१३

४३ हो. पे. - ६.३३

४५ हो. पे. - ६.५३

४७ हो. पे. - ६.७३

४९ हो. पे. - ६.९३

५१ हो. पे. - ७.१३

५३ हो. पे. - ७.३३

५५ हो. पे. - ७.५३

५७ हो. पे. - ७.७३

५९ हो. पे. - ७.९३

६१ हो. पे. - ८.१३

६३ हो. पे. - ८.३३

६५ हो. पे. - ८.५३

६७ हो. पे. - ८.७३

६९ हो. पे. - ८.९३

७१ हो. पे. - ९.१३

७३ हो. पे. - ९.३३

७५ हो. पे. - ९.५३

७७ हो. पे. - ९.७३

७९ हो. पे. - ९.९३

८१ हो. पे. - १०.१३

८३ हो. पे. - १०.३३

८५ हो. पे. - १०.५३

८७ हो. पे. - १०.७३

८९ हो. पे. - १०.९३

९१ हो. पे. - ११.१३

९३ हो. पे. - ११.३३

९५ हो. पे. - ११.५३

९७ हो. पे. - ११.७३

९९ हो. पे. - ११.९३

१०१ हो. पे. - १२.१३

१०३ हो. पे. - १२.३३

१०५ हो. पे. - १२.५३

१०७ हो. पे. - १२.७३

१०९ हो. पे. - १२.९३

१" ते ४" बेल्ट

ड्राईव्ह व

डायरेक्टर

कपल्ड, शिवाय

बोअरिंगचे हॅड पंप्स, हॅड रहाट, इ. इ.

- न्यू विजय इंडस्ट्रीज लि. -

(विश्रामबाग - सांगली महाराष्ट्र)

द. सा. द. शे. रुपये

७.६२/-

पर्यंत व्याज आपण मिळवू शकता

ठेवीची मुदत मोठी म्हणजे

व्याज मोठे

एकतीस वर्षांची तपश्चर्या सांगते

इथे ठेवींना पूर्ण संरक्षण मिळते.

दि युनायटेड

बेस्टर्न

बँक लि.

मुख्य कचेरी :- सातारा

सत्तावीस शाखा

इजिप्तला युद्धाची पुनः तयारी करण्यास विलंब लागेल

जून महिन्याच्या प्रारंभी अरब देश आणि इस्राइल ह्यांचे युद्ध होऊन त्यात अवघ्या ५-६ दिवसांत अरब देशांचा पराभव झाला. अरब देशांनी अनेक प्रकारची रशियन बनावटीची शस्त्रास्त्रे गमावली. त्यांची भरपाई करण्यास रशियाने ताबडतोब सुरुवात केली. परंतु केवळ नवी शस्त्रास्त्रे मिळवून इजिप्तला पुन्हा युद्ध करण्याचे सामर्थ्य येणार नाही. शस्त्रास्त्रे मिळाली तरी ती वापरण्याचे शिक्षण घेऊन तरबेज झालेली माणसे एकदम तयार करणे अर्थातच अशक्य आहे. अरब-इस्राइल युद्धात इस्राइलने हजारो कॅदी पकडले. त्यांत बरेचसे कॅदी वरच्या दर्जाचे लष्करी अधिकारी आणि तंत्रज्ञ आहेत. त्यांची संख्या अजूनही जवळ जवळ ५ हजार तरी आहे. इस्राइलने परत केलेले कॅदी लष्करी दृष्ट्या फारसे मोलाचे नाहीत. इस्राइलच्या ताब्यात असलेले कॅदी म्हणजे इजिप्तच्या लष्कराचा गाभाच आहे. त्यात प्रत्यक्ष रणांगणावरील हालचाली करणारे सेनापती आहेत, त्याचप्रमाणे रणगाडा दलाचे प्रशिक्षित सैनिक व अधिकारीही आहेत. त्याशिवाय आधुनिक रणसाहित्याची देखभाल करून ते कार्यक्षम ठेवणारे कुशल तंत्रज्ञही आहेत. इजिप्तला इस्राइलशी पुन्हा लढा थावयाचा असेल तर अशा माणसांना शिक्षण देऊन तयार करावे लागेल. हे काम सोपे तर नाहीच, पण कालावधीचे आहे. इस्राइलच्या बलसंपन्न लष्कराशी टक्कर देण्यास समर्थ अशी सैनिक संघटना नव्याने उभारण्यासाठी इजिप्तला निदान २ वर्षांचा तरी अवधी लागेल, असा अंदाज आहे. काही अमेरिकन लष्करी निरीक्षकांच्या मताने तर हाही काळ अपुराच आहे. त्याहीपेक्षा अधिक काळ लागण्याची शक्यता आहे.

पाकिस्तानचा पोलादाचा पहिला कारखाना

पाकिस्तानचे अध्यक्ष अयूबखान ह्यांनी पूर्व बंगालमधील चित्तगाव ह्या ठिकाणी उभारण्यात आलेल्या पोलादाच्या कारखान्याचे उद्घाटन केले. पाकिस्तानातील हा पहिला पोलादाचा कारखाना आहे. कारखाना जपानमधील कोबे स्टील कंपनीने उभारला असून त्यासाठी ६.६ कोटी डॉलर्स खर्ची पडले आहेत. आणखी २.२ कोटी डॉलर्स खर्च करून त्याचा विस्तार करण्याची योजना तयार ठेवण्यात आली आहे. वस्तूंच्या ऐनजिनसी बदला करण्याची पद्धत स्वीकारून कारखान्यासाठी लागणारे कच्चे लोखंड रशिया, बल्गेरिया आणि उत्तर व्हिएटनाम ह्यांच्याकडून मिळविण्यात येणार आहे. त्याशिवाय ऑस्ट्रेलिया आणि अमेरिका ह्या देशांकडून जुने निकामी लोखंडही आयात करण्यात येणार आहे. कारखान्याची उभारणी कर्णफुली नदीच्या तीरावर २४० एकर जागेवर करण्यात आली आहे. कारखान्यात प्रथम दरसाल १,५०,००० टन पोलाद तयार करण्यात येईल.

Provisions of the Desai Bank Award—as modified by the Bipartite Settlement 1966 (including those which continue to remain in force) (Rs. 3.00 each)

Available from the compiler

B. R. Kembhavi
940/4 Shivaji Nagar,
Poona 16.

अधिक धान्योत्पादन!
अधिक फायदा!!

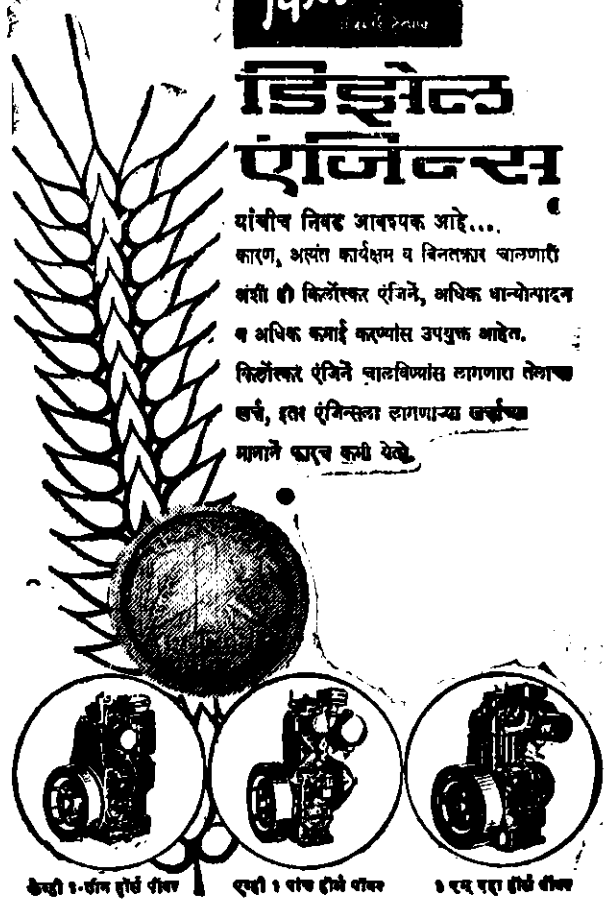
अधिक बचत!!!

यांसाठी

किलोस्कर

डिझेल
एंजिन्स

यांचीच निवड आवश्यक आहे....
कारण, अत्यंत कार्यक्षम व बिनतक्रार चालणारी
बरी ही किलोस्कर एंजिने, अधिक धान्योत्पादन
व अधिक कमाई करण्यास उपयुक्त आहेत.
किलोस्कर एंजिने वाढविण्यास लागणारा तेजावू
सर्च, इतर एंजिन्सला लागणाऱ्या खर्चाचा
मानाने धारच इतकी येतो.

कॅदी १-००० हॉर्स पीवर

एपी १-००० हॉर्स पीवर

१-२५-२५० हॉर्स पीवर

किलोस्कर ऑइल एंजिन्स लिमिटेड.

रजि. ऑफिस-एलफिन्स्टन रोड, पुणे-३ (भारत)

खनिज तेलाच्या अधिक शोधाची गरज

ऑइल इंडिया लि. ह्या कंपनीची ८ वी वार्षिक सभा कंपनीचे अध्यक्ष श्री संदुभाई देसाई ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली भरली होती. ह्या प्रसंगी बोलताना श्री. देसाई म्हणाले की, खनिज तेलाचे अधिक साठे हुडकून काढण्याची गरज अजूनही कायम आहे. कारण, देशातील खनिज तेलाचा सप वाढत चाललेला आहे. १९७१ च्या सुमारास तेलाची गरज इतक्या प्रमाणात वाढेल की, १-३ कोटी अशुद्ध तेलाचा तुटवडा भासेल. भारतात सध्या जितके अशुद्ध तेल निर्माण करण्यात येते त्याच्या निम्म्यापेक्षा थोडे कमी तेल ऑइल इंडिया कंपनीने गेल्या साली निर्माण केले. १९७१ च्या सुमारास देशातील खनिज तेलाचे उत्पादन १ कोटी टनापर्यंत जाण्याची शक्यता आहे. परंतु त्याच सुमारास तेलाची मागणी २-३ कोटी टनापर्यंत वाढेल. खनिज तेलाच्या उत्पादनाचे काम दीर्घकालीन आहे. तेलाचे साठे शोधून काढून प्रत्यक्ष उत्पादनास प्रारंभ करण्यास बराच अवधी लागतो. म्हणून आतापासूनच तेलाचे नवे साठे शोधून काढण्याचे काम हाती घेण्यात आले पाहिजे. ह्या बाबतीत ऑइल इंडिया कंपनी कार्यशील राहणार आहे. १९६६ ते ६९ ह्या चार वर्षांच्या अवधीत कंपनी तेलाच्या शोधाच्या कामावर ४.१७ कोटी रुपये खर्च करणार आहे. त्याचप्रमाणे नव्या विहिरी खोदण्यासाठी कंपनीने एक पाच वर्षांचा कार्यक्रम आखला आहे. कार्यक्रम अंमलात आणण्यासाठी १५ कोटी रुपयांची भांडवली गुंतवणूक करण्यात येणार आहे. कंपनीच्या नौकरीतील हिंदी लोकांचे प्रमाण अधिक करण्यात येत आहे. १९६२ साली कंपनीत ६९ परदेशीय नागरिक काम करीत होते. आता त्यांची संख्या अवधी ५ इतकीच राहिली आहे.

बँक ऑफ बरोडाचे नवे संचालक

दि बँक ऑफ बरोडा लि.ने आपल्या संचालक मंडळात तीन व्यावसायिक तज्ज्ञांचा समावेश करून नवा पायंडा घातला आहे. (१) श्री. केकुअ सोराबजी इंजिनिअर, सोराब जी एस. इंजिनिअर अँड कं. ह्या फर्मचे ज्येष्ठ भागीदार; सुप्रसिद्ध चार्टर्ड अकौंटंट. (२) श्री. गणेश बाळकृष्ण नेवाळकर, महाराष्ट्र स्मॉल स्केल इंडस्ट्रीज डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशनचे चेअरमन, आणि महाराष्ट्र मिनरल्स कॉर्पोरेशनचे मॅनेजिंग डायरेक्टर (ह्या दोन्ही संस्था महाराष्ट्र सरकारच्या आहेत.) (३) श्री. व्हर्गेंसी कुरियन, खेडा जिल्हा मिल्क प्रोड्यूसर्स यूनियनचे जनरल मॅनेजर.

सिगारेटच्या थोडकाचा मोह टाळा

सिगारेट ओढणारांनी शेवटचे काही झुरके घेण्याचे टाळले तर धूम्रपानामुळे होणाऱ्या कॅन्सरचा संभव बराच कमी होईल, असे न्यूयॉर्क येथील तज्ञांचे मत आहे. सिगारेटवर त्यासाठी तांबड्या किंवा वेगळ्या रंगाच्या रेघा मारण्यात याव्या असे एका तज्ज्ञाने सुचविले आहे.

समाजशिक्षणमालेचे प्रकाशन

आपली चलनी नोट

लेखक : श्री. श्री. वा. काळे, संपादक 'अर्थ'
किंमत ५० पैसे. २०-२-६७ रोजी प्रसिद्ध झाले.

**पुण्यांत थालू तेव्हां—
उद्यान
निवास**

या नवीन, आधुनिक
आकर्षक व सर्वकष निवासामध्येच
कुटुंबासमवेत रहाण्यास या माफक दर

टेलीफोन ५७७९९
महिती मागवा उद्यान प्रासाद
स्काऊट ग्राऊंड, जमोद, पुणे २

चवदार पिठासाठी

पिठाच्या चकूया

फोन नं. १६९

• बॉल बेअरिंग्स बसविलेल्या
• मजबूत बांधणी
• अद्यावत यंत्र योजना
• साईज १४", १६", १८"

उत्पादक -

**भिडे अँड सन्स प्रा. लि. सांगली
महाराष्ट्र राज्य.**

हे पत्र पुणे पेठ शिवाजीनगर घ. नं. ९१५/१ आर्यभूषण छापखान्यात या वृत्तपत्राचे मालक श्री. श्रीपाद वामन काळे यांनी छापिले व 'दुर्गाधवास' ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेकन जिमखाना), पुणे ४, येथे प्रसिद्ध केले.